

ČLÁNKY / ARTICLES

Sport a mezinárodní vztahy. Sportovní diplomacie jako součást zahraniční politiky¹

Jiří Zákavský²

Department of Politics and International Relations, Faculty of Philosophy and Arts, University of West Bohemia

Sport and International Relations. Sports Diplomacy as a Part of Foreign Policy. Sports diplomacy, as a specific type of foreign policy, does not catch attention in Czech academic environment, which is especially true in the case of the theoretic reflection on this phenomenon. The aim of this article is to fill this gap and describe this largely ignored topic to the Czech public. I deal with the issue of sports diplomacy in general and I introduce its definition in the article as well. Furthermore, I mention a diversity of the main actors, who participate in the activities belonging to the sports diplomacy. The following part of a text is dedicated to the tools that are used by sports diplomacy to achieve its main goal, which is to establish a positive image of a state or a sub-state region in the international environment.

Keywords: sports diplomacy, sport and politics, public diplomacy, soft power, paradiplomacy

How to Cite: Zákavský, J. 2016. „Sport a mezinárodní vztahy. Sportovní diplomacie jako součást zahraniční politiky.“ *Central European Journal of Politics* 2 (2): 15–36.

1. Úvod

Když se hovoří o propojení politiky a sportu, je podle Barrieho Houlihana (2014: 5) možné se pravidelně setkávat s „(...) běžným klišé spojeným se sportem, že ‚sport a politika by se neměly míchat‘“. Nicméně v praxi neplatí, že by se jednalo o dvě autonomní sféry, které by se neovlivňovaly. Naopak propojení mezi sportem, politikou a diplomacií je pozorovatelné mnoho let nazpět. Dle Geoffreyho Allena Pigmana (2014: 94), akademika, který se sportovní diplomacií dlouhodobě zabývá, dokonce platí, že „mezinárodní sportovní soutěžení hrála svou roli v diplomacii přinejmenším od

¹ Zpracování textu bylo podpořeno z Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace 2015 Katedry politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU.

² PhDr. Jiří Zákavský, Ph.D. působí jako odborný asistent na Katedře politologie a mezinárodních vztahů, Fakultě filozofické, Západočeské univerzity v Plzni, Jungmannova 1, Plzeň 301 00. E-mail: jirkazak@kap.zcu.cz

starověkých olympiád“. I v případě, že bych odmítl hledat kořeny aktivit spadajících do sportovní diplomacie ve starověkých řeckých polis, události posledních dekád spojené s globalizací a důrazem ze strany států na jejich *soft power*³ by mne měly přesvědčit o existenci tohoto fenoménu a o jeho relevantnosti pro obor mezinárodní vztahy, neboť „sport je v globalizovaném světě nepostradatelnou součástí *soft power* [kurzíva dodána] téměř každého státu. Může zvyšovat národní hrdost, šířit národní vliv a sloužit jako užitečný nástroj veřejné diplomacie podporující komunikaci a mezinárodní porozumění“ (Shearer 2014: 56).

Sportovní diplomacie by tak neměla být akademiky déle ignorována, což se právě dle výše citovaného Pigmana (2014: 95) děje, a vztah mezi zahraničněpolitickými aktivitami a sportem by se měl stát oblastí, jíž bude věnována o poznání větší pozornost, než tomu je dosud. S tím souvisí nedostatek odborné literatury zabývající se sportovní diplomacií, a to primárně z teoretické perspektivy (Murray 2012: 577, Štulajter, Barteková a Štulajter 2013: 5). Podle Andrewa L. Johnse (2014: 7) sice existuje nespočet sociálních vědců, kteří se zabírají politikou a sportem, nicméně jejich pozornost je zaměřena primárně na politickou agendu spojenou se sportem uvnitř státu a nikoliv na sport v kontextu zahraniční politiky. V naprosté většině textů, které zkoumají sport z perspektivy mezinárodních vztahů, se zároveň objevuje výtka směrem k chudé produkci kvalitních prací zaměřujících se na danou problematiku (Levermore a Budd 2004: 7).

Tento stav platí i pro české akademické prostředí, v němž si sportovní diplomacie minimálně zatím nedokázala „vybojovat své místo na slunci“. V našich zeměpisných šířkách se totiž prakticky neobjevují texty, které by se touto problematikou nějak více – zejména z teoretického hlediska – zabývaly. Např. odpověď na otázku, co je to vůbec sportovní diplomacie, budou studenti mezinárodních vztahů či politologie na stránkách česky psaných odborných publikací hledat marně. Text, jenž právě čtete, by tak chtěl aspirovat na to, aby se stal se prvotním českým teoretickým vhledem do problematiky sportovní diplomacie, který svým čtenářům poskytne základní informace o tomto specifickém druhu zahraničněpolitické aktivity. Cílem této práce tedy je poskytnout základní informace o sportovní diplomacii, pokusit se o její definici, představit její cíle a nástroje, které k jejich naplnění využívá, i se věnovat aktérům, jenž na aktivitách spojených s ní participují.

První část textu je věnována základnímu představení sportovní diplomacie a ústřednímu cíli, kterého se tento způsob zahraničněpolitické aktivity snaží dosáhnout, přičemž budu odkazovat na definici sportovní diplomacie, kterou předkládá Stuart

³ *Soft power*, „měkkou moc“, chápu tak, jak ji představil Joseph Nye. Zjednodušeně pod ní tedy rozumím de facto přirozené působení ideologie, kultury či institucí jednoho státu na státy ostatní, čímž dochází k ovlivňování jejich chování. Tzn., že cílem tohoto typu moci je ovlivňovat ostatní státy tak, aby chtěly to samé, co si přeje stát, který na ně prostřednictvím své *soft power* působí (Nye 1990: 181).

Murray (2012). Následující pasáž se zabývá ústředními aktéry, kteří na aktivitách spadajících do sportovní diplomacie participují. Právě jim se velké množství textů zabývajících se touto specifickou kategorií diplomacie věnuje pouze implicitně či v případě některých z nich vůbec. Tím mám na mysli zejména uvažování o využívání sportu jako nástroje diplomacie v případě vlád substátních regionů a těch oblastí, které se dožadují nezávislosti ze strany mateřského státu. Ve třetí a poslední části se zaměřuji na čtveřici nástrojů, které podle mého názoru vlády států či substátních jednotek v rámci samotné sportovní diplomacie využívají. Závěru bude patřit shrnutí ústředních pasáží tohoto článku.

2. Co je to sportovní diplomacie a jaký je její cíl?

Když James Der Derian představuje v *Oxfordském slovníku světové politiky* pojem „diplomacie“, v nadsázce odkazuje na vyjádření amerického komika 20. a 30. let Willa Rogerse, který o diplomacii hovořil jako o „umění říkat ‚hodný pejsek‘, dokud nenajdeš kámen“ (citováno dle Der Derian 2000: 132). Mne však na tomto místě bude zajímat definice tzv. veřejné diplomacie, neboť právě sportovní diplomacie je aktivitou do jejího rámce spadající (Murray 2012: 581). Její definici předkládá Jana Peterková (2008: 13), podle níž je veřejná diplomacie „(...) činnost, zaměřená na utváření a ovlivňování pozitivních představ o daném státu, hodnotách a činnostech, které reprezentuje mezi zahraniční veřejností. Prostředkem k dosažení žádoucího cíle je pravdivá komunikace⁴ se zahraniční veřejností, prováděná v součinnosti státního aparátu i soukromých subjektů“. Pokud bych měl tedy parafrázovat předchozí definici diplomacie uvedenou Jamesem Der Derianem, tak by podle mne bylo možné chápat veřejnou diplomacii jako umění říkat „hodný pejsek“ tak dlouho, až zmizí urputná potřeba hledat kámen, samotný pes této zvnějšku vnucené charakteristice uvěří a začne vás poslouchat. Základní charakteristiky veřejné diplomacie tedy jsou následující:

- 1) cílem je pozitivní percepce státu v zahraničí
- 2) prostřednictvím dialogu se zahraniční veřejností i elitami,
- 3) přičemž se na tomto dialogu podílí jak státní, tak soukromí aktéři.

⁴ Přívlastek „pravdivá“ u komunikace vychází z úvah autorky nad rozdíly mezi veřejnou diplomacií a propagandou. Propaganda je totiž velmi často vnímána v důsledku historické konotace tohoto pojmu s aktivitami nacistického Německa v negativním slova smyslu v souvislosti s poskytováním zahraniční veřejnosti lživých informací (Peterková 2008: 17–18). Zároveň propaganda vnucuje zahraničnímu publiku své vidění světa a odmítá o něm vést diskuzi, kdežto veřejná diplomacie nabízí zemím, k nimž informace směřují, větší prostor pro jejich vlastní interpretaci (Tomalová 2008: 19–20).

Tyto znaky jsou typické také pro sportovní diplomacii, která, jak již bylo zmíněno výše, z veřejné diplomacie vychází. Pravděpodobně nejstručnější vymezení tohoto specifického druhu diplomacie zmiňuje Edison T. Liu (2015: 219) uvádějící, že „se sportovní diplomacie věnuje soutěživým sportům“. To je však dle mého názoru velmi zjednodušené chápání toho, co je sportovní diplomacií. Samozřejmě sport bude nutně hrát – jak samotný název napovídá – v tomto specifickém druhu diplomacie nezastupitelnou roli, nicméně je třeba s tímto termínem pracovat důsledněji. Propracovanější definici sportovní diplomacie předkládá Stuart Murray (2012: 581), který pod ní rozumí práci se „(...) sportovci a sportovními událostmi, aby upoutali, informovali a u zahraniční veřejnosti a organizací vytvářeli příznivou image, aby tvarovali jejich percepce tím způsobem, který (více) napomáhá (...) vládním zahraničněpolitickým cílům“. V této definici, s níž se zcela ztotožňuji, tak je pozorovatelný jak důraz na pozitivní vnímání státu v zahraničí, komunikaci, která je v tomto případě spojena se sportem, tak i implicitní odkaz na různost aktérů zapojených do této aktivity.

Zároveň je mezinárodní sport představován jako něco zcela anti-politického, přičemž na často prezentovaný mýtus o autonomii sfér politiky a sportu jsem odkazoval hned v úvodu tohoto textu. Pokud však stát bude toužit po zlepšení svého obrazu u zahraničního publika prostřednictvím sportovní diplomacie, je nezbytné, aby právě sport byl takto prezentován, o což se politici, jak upozorňuje např. Lincoln Allison (1986: 20), velmi často snaží. O sportovní diplomacii tak je možné říci, že se tváří, jako by mezinárodní sport stál nad politikou daného státu, respektive jako by s ní neměl nic společného a politická rozhodování ho žádným způsobem neovlivňovala. Sportovní diplomacie tedy staví sport do popředí a až daleko za ním by měly být pozorovatelné zahraničněpolitické cíle, které jejím prostřednictvím vláda daného státu sleduje.

Pod sportovní diplomacií tedy rozumím využívání sportovních událostí, reprezentací, klubů či jednotlivých sportovců ze strany vlád tak, aby mezinárodní reflexe vedla k pozitivní percepci daného státu či substátního regionu, jenž je se zviditelněním samotných sportovců či sportovních akcích neodmyslitelně spojen, ať už obecně napříč celou zahraniční veřejností či směrem k jedné konkrétní zemi.

Do předchozích představ o sportovní diplomacii však nezapadá jeden z typických nástrojů, jakými byl sport v průběhu 20. století vládami států využíván. Bojkot významných sportovních událostí⁵ se de facto stal koloritem druhé poloviny studené války. Nejznámějším příkladem jsou olympijské hry v Moskvě v roce 1980 a o čtyři roky později v Los Angeles, na nichž v prvním případě chyběli USA a jejich spojenci a naopak ve druhém takřka všechny země východního bloku. Dále je možné zmínit např. letní olympiádu v roce 1976, které se odmítly zúčastnit mnohé africké státy na protest proti participaci Nového Zélandu, jenž předtím absolvoval ragbyové zápasy s JAR, v níž

⁵ O bojkotech mezinárodních sportovních akcí viz např. Goldsmith (1995).

panoval režim apartheidu. Bojkoty mezinárodních sportovních akcí podle mého názoru není možné chápat jako typický nástroj sportovní diplomacie. Samotný sport je naprostou většinou společností z celého světa vnímán pozitivně (Redeker 2008: 495–496), a tak zásah vlády stojící nad sportovci, že se nebudou moci mezinárodního soupeření účastnit, spíše vyvolá ve společnosti negativní reakce. V tomto případě tak stojí politika státu, který rozhodne o své dobrovolné absenci, vysoko nad sportem. Domnívám se tak, že zde je možné hovořit o tzv. „deviantní“ formě sportovní diplomacie, kdy je její základní záměr, jímž je vytváření pozitivní image v zahraničí prostřednictvím mezinárodního sportu, jednoznačně narušen. Otevřeně zde totiž dojde k vyvrácení společenského mýtu o autonomii sféry sportu na politice, na němž je sportovní diplomacie postavena.

3. Aktéři sportovní diplomacie

Existuje tedy nespočet aktérů, kteří se do aktivit spadajících pod sportovní diplomacii zapojují. Podrobněji se těmto aktérům budu věnovat na následujících řádcích, přičemž podle mého názoru můžeme tyto aktéry rozdělit do pěti základních skupin. Jedná se o 1) státy a jejich vlády, 2) regiony uvnitř států disponující vlastním zastupitelstvím, 3) mezinárodní (sportovní) organizace, 4) národní sportovní federace a sportovní kluby a 5) samotné sportovce.⁶

3.1. Státy, respektive jejich vlády

Za ústředního aktéra zapojeného do sportovní diplomacie považuji samotné státy, respektive jejich vlády, které určují politiku státu. Ve shodě s bývalým velvyslancem USA ve Finsku Derekem Shearerem (2014: 57) se domnívám, že naprostá většina států světa ve svém portfoliu pracuje se sportovní diplomacií. Nicméně některé z nich si mohou dovolit využívat ji o poznání více. Jedná se samozřejmě o ty státy, které k tomu mají finanční zdroje a investují je do (mezinárodního) sportu. Právě v této souvislosti je vhodné zmínit, že vlády mohou snadno ovlivňovat dění ve sportu i v důsledku faktu, že „sport je přímo financovaný ze státního rozpočtu a z toho důvodu má na něj vláda velký vliv“ (Štulajter, Barteková a Štulajter 2013: 18).

Mezi státy, které investují nemalé částky do sportu taktéž za účelem mezinárodního zviditelnění, náleží ze zástupců tzv. tradičních mocností např. Velká Británie. Neúspěchy britských reprezentantů na olympijských hrách v roce 1952, odkud

⁶ Do mezinárodního sportu samozřejmě zasahují i další aktéři, které však nemůžeme přímo považovat za aktéry sportovní diplomacie tak, jak byla v předchozí části textu definována. Mám tím na mysli soukromé firmy, jež jsou velmi často sponzorem různých sportovních organizací i akcí, či média, která o sportovních událostech informují.

přivezli do Londýna pouze jednu zlatou medaili, otevřely diskuzi, zda by britská vláda neměla investovat více do oblasti sportu, který je v případě mezinárodních úspěchů zdrojem prestiže státu. Nakonec v 60. letech, kdy byli u moci labouristé, opravdu došlo k navýšení finanční podpory do této sféry (Allison a Monnington 2005: 13–14). Obdobná situace se ve Velké Británii opakovala i po neúspěšné olympiádě v roce 1996, na což reagovala konzervativní vláda Johna Majora více než desetinásobným navýšením finančních subvencí, které do sportu mířily (Jenkins 2016). Současná podpora směřující do britského sportu je nyní ještě vyšší, což přináší očekávané výsledky. Na zatím posledních letních olympijských hrách, které se uskutečnily v Riu de Janeiru, byla Velká Británie za USA druhým nejúspěšnějším státem, co se počtu zlatých medailí týká (Jenkins 2016). Nicméně, jak vypočítává redaktorka *The Independent* Janet Street-Porter (2016), každá Brity vybojovaná medaile stála z veřejného rozpočtu okolo 5,5 milionů liber.

Další skupinou států, které si počínají v souvislosti se sportovní diplomacií velmi aktivně, jsou tzv. nové mocnosti. Pod tímto termínem rozumím státy, které byly dříve součástí tzv. třetího světa, ale nyní navýšily své mocenské kapacity, dožadují se změny stávajícího světového finančního uspořádání, snaží se prosazovat v mezinárodním obchodu a zároveň disponují obrovským demografickým potenciálem (Piknerová a Doljaková 2014: 17–19). Jedním ze států, který je za novou mocnost označován, je Brazílie. Tato jihoamerická země, v jejímž čele tehdy stál prezident Luiz Inácio Lula da Silva, kandidovala a následně i byla vybrána jako pořadatel dvou pravděpodobně nejsledovanějších sportovních událostí. Nejprve se v roce 2014 v Brazílii konal světový šampionát v kopané a o dva roky později proběhla v již zmiňovaném Riu letní olympiáda. Prostřednictvím sportovní diplomacie tak Brazílie hodlá „(...) vylepšit svou *soft power* [kurzíva dodána], prestiž a popularitu. Sport a fotbal jsou a v budoucnu zůstanou důležitými nástroji k dosažení brazilských zahraničněpolitických cílů“ (Soares e Castro 2013: 32).

Dalšími zeměmi využívajícími sportovní diplomacii jsou bohaté státy, které však mají demokratický deficit. Právě pozitivní tvář, jíž chtějí získat prostřednictvím sportu, jim má napomoci ve zlepšení reputace v mezinárodním prostředí. Typickým představitelem této skupiny zemí je Katar, jehož bohatství pochází z všudypřítomné ropy na jeho území. Tato blízkovýchodní monarchie je v současné době pořadatelem nespočtu různých soutěží na svém území, ať se již jedná o pravidelné či mimořádné akce. Katar tak např. jako první stát Blízkého východu přivítal mistrovství světa v silniční cyklistice či o rok dříve světový šampionát v házené. Nicméně největší trumf katarské sportovní diplomacie je roven pořádání mistrovství světa v kopané v roce 2022, byť je s ním již nyní spojen nespočet kontroverzí. Stejně tak Katar sponzoruje

západní fotbalové kluby⁷ či pro vylepšení výsledků svých národních reprezentací využívá naturalizaci úspěšných sportovců.⁸

3.2. Substátní jednotky, respektive jejich zastupitelství

Obdobně jako vlády států mohou sportovní diplomacii využívat také vlády jednotlivých substátních jednotek a regionů. V tomto případě je tedy vhodnější spíše než o sportovní diplomacii hovořit o sportovní paradiplomacii. Obecně pod pojmem paradiplomacie zjednodušeně rozumím „zahraniční aktivity subnárodních jednotek“ (Dostál a Hloušek 2014: 312), respektive „mezinárodní aktivity regionálních vlád“ (Lecours 2002: 92). Komplexnější definici paradiplomacie předkládá Noé Cornago (2000: 2), jenž tvrdí, že „(...) paradiplomacie může být definována jako substátní vládní zapojení do mezinárodních vztahů prostřednictvím ustanovení formálních a neformálních, stálých nebo *ad hoc* [kurzíva v originálu] kontaktů se zahraničními nebo privátními entitami s cílem propagovat socioekonomická a politická témata (...)“. V této souvislosti je nutné si uvědomit, že zahraničněpolitické aktivity substátních jednotek mohou korespondovat a doplňovat se s cíli zahraničních politik jejich mateřského státu, nebo naopak s nimi nemusí být kompatibilní, což je příklad takových substátních regionů, které usilují o nezávislost (Xifra 2009: 505).

Sportovní diplomacii tak pro své cíle velmi často využívají právě regiony se separatistickými či secesionistickými tendencemi.⁹ Typickým příkladem je Baskicko, respektive Autonomní společenství Baskicka, které bylo vytvořeno po španělském přechodu k demokracii na konci 70. let minulého století. Tamní vláda, v níž stáli s výjimkou jednoho volebního období vždy nacionalisté z Baskické nacionalistické strany, dlouhodobě klade důraz na vytváření neoficiálních reprezentačních výběrů, které se snaží o zapojení do oficiálních soutěží, tzn., že se snaží o získání členství pro baskické sportovní federace v mezinárodních sportovních federacích v daném odvětví. Pravděpodobně nejviditelnější je baskická snaha o vstup do Mezinárodní federace fotbalových asociací (FIFA), respektive do Unie evropských fotbalových asociací (UEFA).

⁷ Podrobněji o využívání sportu jako politického nástroje ze strany Kataru viz Zákřavský (2014).

⁸ Otázka naturalizace sportovců Katarem byla probírána zejména během světového šampionátu v házené pořádané právě na území tohoto malého státu z Perského zálivu. Katarská reprezentace, která na turnaji zaznamenala nejlepší umístění v historii, když získala stříbrné medaile, byla tvořena pouze z jedné třetiny hráči neevropského původu. Na její soupisce byli např. rodáci (a často bývalí reprezentanti těchto zemí) ze Španělska, Francie, Černé Hory či Srbska. Tuto skutečnost okomentoval rakouský reprezentační brankář Thomas Bauer poté, co jeho tým vypadl s Katarem v osmifinále turnaje, následovně: „Cítil jsem se, jako když hraji proti výběru světa“ (dle BBC 2015).

⁹ Pojem secesionismus chápou ve shodě s Johnem R. Woodem (1981: 110), který ho definuje jako úsilí substátního regionu přímo o získání nezávislosti na mateřském státu. Oproti tomu pod separatismem rozumí snahu regionu o přidělení autonomie či navýšení autonomních pravomocí oblasti ze strany centra.

Právě celosvětová popularita kopané vede francouzského geopolitika Pascala Boniface (1999: 90) k úvaze, že fotbal je více celosvětový jev než trh či demokracie, neboť je hrán ve všech společnostech a postrádá teritoriální hranice. Podle něj je tak členství v mezinárodních fotbalových asociacích důležitější věcí, než se na první pohled může zdát, přičemž se nejedná pouze o záležitost sportovní, ale v první řadě politickou. V současné době totiž podle něj došlo k definitivní proměně znaků státnosti, když k typickému teritoriu, obyvatelstvu a vládě přidává právě existenci oficiálně uznané fotbalové reprezentace. Nezávislost je tak dle něj „(...) charakterizována možností bránit si své hranice, vydávat měnu a soutěžit v mezinárodních fotbalových zápasech“ (Boniface 1999: 91). Dále baskická vláda finančně podporuje baskické sportovce nebo je důležitým sponzorem tamních sportovních klubů.

Nicméně sportovní diplomacii využívají také ty regiony, které díky specifickým historickým okolnostem jsou součástí mezinárodních sportovních federací, byť nejsou rovny nezávislému státu. Tradičně se jedná např. o Skotsko a Wales, které jsou součástí FIFA prakticky od dob jejího vzniku a mohou participovat na turnajích, které tato organizace zastřešuje. Stejně tak mnohé další substátní regiony využívají finanční podporu sportovců např. v souvislosti s propagací turismu a přilákáním nových návštěvníků na jejich území apod.

3.3. Mezinárodní (sportovní) organizace

Ústředním aktérem, který ovlivňuje podobu prakticky veškerého mezinárodního sportu, jsou mezinárodní sportovní organizace. O celospolečenském vlivu takovýchto mezinárodních organizací hovoří na příkladu výše zmíněné FIFA např. Susan Strange (1996: 96), jež se zmiňuje o její významné roli v soudobém mezinárodním systému, když říká, že „(...) většina z milionů a milionů lidí, kteří sledují fotbal, převážně ale nejenom v Evropě, Africe a Latinské Americe, možná hodnotí fotbalové autority jako důležitější pro své každodenní životy, zájmy a nadšení než autority států“. Právě mezinárodní fotbalová organizace je považována za nejvýznamnější sportovní organizaci vůbec. Podle Billa Murrayho (1999: 28) má větší význam i než Mezinárodní olympijský výbor, což je důsledkem celosvětové popularity kopané, počtem členů organizace i faktu jejího neustálého působení, neboť zápasy, které se konají pod její záštitou, se hrají permanentně prakticky ve všech státech světa. Je tedy možné říci, že ty nejvýznamnější mezinárodní sportovní organizace jsou zároveň spojeny s těmi nejpopulárnějšími sporty.

Tyto organizace působí jako nezávislí aktéři mezinárodních vztahů, mají své vlastní stanovy a pravidla, která určují jejich fungování. Stejně tak v důsledku svého vlivu představují a snaží se podporovat prostřednictvím sportu pozitivní hodnoty. Např. Mezinárodní kriketová rada hovoří o podpoře ideálů, jako jsou poctivost, zodpovědnost, týmová spolupráce, respekt k rozmanitosti atd. (International Cricket Council 2016). Pomyslnou vlajkovou lodí v šíření pozitivních hodnot prostřednictvím sportu je

Mezinárodní olympijský výbor. V preambuli Olympijské charty se tak píše, že „cílem olympismu je zapojit sport do služby harmonického rozvoje lidstva s cílem vytvořit mírovou společnost, která dbá o zachování lidské důstojnosti“ (Mezinárodní olympijský výbor 2013: 9). Mezinárodní sportovní organizace minimálně v rétorické rovině tak odkazují na univerzální hodnoty, které jsou vnímány pozitivně na celém světě. Mnohé z nich samy organizují kampaně bojující proti rasismu a nesnášenlivosti, podporují grassroots aktivity atd. Nicméně tuto agendu se nesnaží nastolovat pouze mezinárodní sportovní organizace, ale činí tak i další mezinárodní organizace. Ke sportovním tématům se vyjadřuje i Evropská unie, sport jako nástroj rozvojových aktivit využívá i OSN a jeho agentury apod.

Dále jsou mezinárodní sportovní organizace aktivní na půdě diplomacie, když vyjednávají podmínky se státy a jejich vládami, národními sportovními federacemi, nadnárodními korporacemi a dalšími firmami i globální občanskou společností (Murray a Pigman 2014: 1099). Tyto aktivity označují ve svém textu Stuart Murray a Geoffrey Allen Pigman (2014: 1099) za specifickou kategorii spadající do sportovní diplomacie, jíž pojmenovávají „mezinárodní sport jako diplomacie“ (*international-sport-as-diplomacy*), přičemž studií diplomacie zaměřujících se konkrétně na mezinárodní sportovní organizace podle této autorské dvojice existuje naprosté minimum.¹⁰

3.4. Národní sportovní federace a sportovní kluby

Nevyřčenou otázkou spojenou s mezinárodními sportovními organizacemi však zůstává, kdo jsou jejich členy? Nejedná se přímo o státy, respektive o jejich vlády, ale o národní sportovní federace, v případě Mezinárodního olympijského výboru poté národní olympijské výbory. Příčinou tohoto stavu je fakt, že velký počet mezinárodních sportovních organizací vznikl v době, kdy, jak upozorňují na příkladu FIFA a jejích členů Jorge Tuñon a Elisa Brey (2012: 12), „(...) evropský nacionalismus zažíval období euforie“. Součástí právě této organizace se stávaly jak federace z již existujících států, tak fotbalové organizace reprezentující konkrétní nestátní národy. Členem FIFA např. od roku 1905 byla fotbalová federace Maďarska, které tehdy ještě bylo součástí Rakouska-Uherska, a nechyběly v ní ani fotbalové federace z Anglie, Skotska a Irska, jež ještě zahrnovala oblast celého ostrova. I mezi členy MOV je možné nalézt zástupce národů, které nebyly uznány za členy OSN. Jedná se např. o Tchaj-wan, jenž se nyní může účastnit olympijských her pod názvem Čínská Tchaj-pej. Tento stav, kdy členy

¹⁰ Je však otázkou, zda tyto aktivity můžeme chápat jako aktivity spadající do sportovní diplomacie tak, jak byl tento pojem v předchozí kapitole definován. Podle mého názoru, jak bylo zmiňováno v předchozích pasážích textu, jsou aktivity sportovní diplomacie totiž primárně spojeny se státem a jeho vládou či s vládou substátní jednotky a slouží jako nástroj jejich zahraniční politiky.

sportovních organizací nejsou pouze federace z na půdě OSN uznaných států, je typický pro naprostou většinu mezinárodních sportovních organizací.

Národní sportovní federace, které zároveň zajišťují uskutečňování sportovních akcí na své vlastním území, jsou tak rovny zástupci státu či regionu v mezinárodním sportovním prostředí. Zároveň by však nemělo docházet k tomu, že by vláda nějakým výrazným způsobem zasahovala do jejich fungování. Takováto situace nastala např. v Nigérii v roce 2014, kdy ministerstvo sportu donutilo k odstoupení předsedu tamní fotbalové federace. FIFA na tuto skutečnost zareagovala suspendováním Nigérie – konkrétně tedy místní fotbalové asociace – ze všech jí pořádaných soutěží (FIFA 2014).

Stejně tak mohou regionální či centrální vlády pracovat se samotnými sportovními kluby, které jsou z jejich strany ať už částečně či zcela finančně podporovány. Typickým příkladem, kdy se ze sportovního klubu stal symbol, jenž byl spojován se státem a v tomto případě s politickým režimem v zemi panujícím, byl v období frankismu fotbalový tým FC Real Madrid, jemuž režim nechal v letech po občanské válce spojených s ekonomickou krizí postavit nový stadion. V éře, kdy stál v čele Španělska Francisco Franco, klub ze španělského hlavního města hned šestkrát zvítězil v nejprestižnější evropské pohárové soutěži, soudobé předchůdkyni Ligy mistrů, a nesčetněkrát triumfoval v tamní nejvyšší soutěži. Veškeré jeho úspěchy byly prezentovány jako španělské či frankistické (Chalupa 1997: 46). Kopaná a triumfy Realu Madrid se staly nástrojem propagandy režimu, které měly směřovat jak na domácí obyvatelstvo, tak prezentovat Španělsko v pozitivním světle v zahraničí. Např. dle Christose Kassimerise (2012: 559) se právě Real Madrid „(...) brzy stal Frankovým nejprominentnějším velvyslancem v zahraničí i ve Španělsku“.

3.5. Samotní reprezentanti státu/národa

Aktérem, bez něhož by nebylo možné o sportovní diplomacii hovořit, jsou samotní sportovci, kteří reprezentují svůj stát či národ na mezinárodních soutěžích. Tito sportovci se při významných sportovních akcích stávají ztělesněním národa a jejich výsledky, chování a prezentace jich samotných je spojena i s nazíráním na území, který reprezentují. Kromě toho, že jejich sportovní úspěchy mohou napomoci pozitivní percepci mateřské země v mezinárodním prostředí, mají efekt směrem dovnitř státu, neboť mohou dodávat legitimitu politickému režimu, posilovat národní hrdost apod.¹¹

¹¹ Michael Billig (1995: 135) v tomto kontextu poznamenává následující: „Když člověk z mé vlasti běhá rychleji nebo skáče výše než cizinci, cítím potěšení. Nevím proč. Chci, aby národní tým porážel týmy jiných zemí, střílel více branek, [lépe] běhal nebo cokoli jiného. Mezinárodní zápasy se zdají být mnohem důležitější než domácí. Je zde nadstandardní vzrušení ze soupeření s něčím nepopsatelným v sázce“. Působení sportovců na mezinárodní scéně má tedy dopad i na mobilizaci obyvatelstva státu, jehož zástupci se soutěží účastní. Ostatně Eric Hobsbawm (2009: 77) tento fakt shrnul, když uvedl, že „(...) u

Ztělesněním nové Číny se tak minimálně na půdě USA stal 229 centimetrů vysoký basketbalista Yao Ming, který působil mezi léty 2002 až 2010 v severoamerické NBA. Americký prezident Bill Clinton o této sportovní hvězdě prohlásil, že je „symbolem Číny proměňující se od světa uzavřenému státu ke světu otevřenému“ (citováno dle Shearer 2014: 56). Ming se svými výkony v Americe ukazoval basketbalovým fanouškům po celém světě svou domovinu v pozitivnějším světle a stal se jakýmsi sportovním symbolem moderní Číny z počátku nového tisíciletí. Bývalý dlouholetý první muž NBA David Stern dokonce prohlásil, že „Američané se náhle naučili mnohé o Číně prostřednictvím Yao Minga“ (citováno dle Weihua 2014). Zároveň se však zapomínalo na to, že Ming „stále byl produktem čínského systému, který je jednou z posledních bašt socialismu“ (Larmer citováno dle The Sydney Morning Herald 2006),¹² což hovoří o úspěšném využití popularity tohoto sportovce pro zlepšení percepce Číny na severoamerickém kontinentu.

Na druhou stranu image státu v zahraničí může být pošramocena v případě, kdy se jeho reprezentanti zásadním způsobem dopustí – ať již s podporou ze strany státu, či bez ní – porušení antidopingových pravidel. Státem řízený doping byl pravidelně spojován se zeměmi východního bloku. V roce 2016 však propukla kauza, která měla za důsledek znevážení výkonů ruských sportovců. Dle zprávy, kterou zveřejnila Mezinárodní antidopingová asociace, docházelo v Rusku v posledních letech ke zneužívání zakázaných prostředků, které vedly k navýšení výkonnosti u tamních sportovců, přičemž stát o těchto aktivitách věděl a napomáhal obcházení dopingových kontrol (WADA 2016). Výsledkem nakonec byl zákaz startu ruských atletů na olympijských hrách v Riu de Janeiro a obecně poškozování pověsti Ruska a jeho úspěšných sportovců z předchozích mezinárodních akcí.

4. Nástroje sportovní diplomacie

Na následujících řádcích představím nástroje, které státy či substátní regiony využívají k tomu, aby právě prostřednictvím sportu napomohly ke své pozitivní percepci u zahraničního publika. Některé z těchto nástrojů byly již implicitně zmíněny v předchozí pasáži textu věnované aktérům sportovní diplomacie.

několika afrických a asijských zemí, jejichž [fotbaloví] hráči se nyní proslavili (a zbohatli) ve velkých klubech, existence národního týmu vytvořila – někdy zcela poprvé – národní identitu odlišnou od identity místní, kmenové či profesionální“.

¹² Podrobněji o kariéře Yao Minga taktéž v kontextu sportovní politiky Číny viz (Larmer 2005).

4.1. Pořádání mezinárodních sportovních akcí

Pravděpodobně nejviditelnější způsob, jak je možné takto se sportem pracovat, je roven uspořádání významných mezinárodních sportovních akcí na území státu, jakými jsou olympijské hry, kontinentální či světové šampionáty v populárních hrách a sportech či každoročně konané turnaje a soutěže v dalších sportovních odvětvích, tzn. tenisové grandslamy, závody v motoristických sportech, cyklistické podniky atd. V této souvislosti je možné říci, že „(...) mezinárodní sportovní akce byly mnohými vládami viděny jako ideální způsob, aby byla představena [pořadatelská] země, její města a lidé světa jako atraktivní destinace pro cestování a investice“ (Pigman 2014: 100). Pokud tedy bude daná sportovní akce hodnocena jako úspěšná, s úspěchem jejího uspořádání se spojí taktéž pozitivní hodnocení pořadatelské země. Naopak v případě, kdy dojde ke kontroverzím, o nichž se bude v médiích hovořit více než o sportovních tématech, bude mít naopak jejich uskutečnění spíše negativní účinek, neboť nebude naplněn základní cíl sportovní diplomacie.

Jedním z nejznámějších historických příkladů toho, kdy pořádání olympijských her takovýmto způsobem posloužilo státu, je uskutečnění olympiády v roce 1936 v Berlíně. Tou dobou byl již více než tři roky ve funkci německého kancléře Adolf Hitler a tamnímu ministerstvu propagandy vedenému Josephem Goebbelsem se naskytla příležitost využít své schopnosti v souvislosti s touto mezinárodní událostí. Nacisté zorganizovali monstrózní sportovní podívanou, během které vládní garnitura očekávala od německých sportovců pouze vítězství. K propagaci berlínské olympiády dále přispěl oficiální filmový snímek *Olympia* od známé německé režisérky Leni Riefenstahl, který hry mapoval. Samotné hry navštívilo velké množství návštěvníků, např. na zimní olympiádě, která se konal v německém Garmisch-Partenkirchenu ve stejném roce, bylo již na zahajovacím ceremoniálu větší množství diváků než na celé předchozí zimní olympiádě konané v Lake Placid (Krüger 1999: 14). Arnd Krüger (1999: 14) tak označuje olympijské hry, které se v roce 1936 uskutečnily na území Německa, za „(...) gigantické nacistické propagandistické představení“. Allen Guttmann (2006: 64), další z významných sociologů zabývajících se moderním sportem, hovoří o olympiádě v Berlíně jako o „(...) nejvíce kontroverzní z moderních her“.

O sedmdesát let později proběhla na německé půdě další ze sportovních akcí, která si získala pozornost prakticky celého sportovního světa. V Německu se v roce 2006 uskutečnilo mistrovství světa v kopané. O německém světovém šampionátu v kopané je tedy možné říci, že „(...) německý ‚cit pro organizaci‘ (...), dlouhodobá příprava, pečlivě plánované kampaně, efektivní infrastruktura, fotbalová dominance ve světově nejpopulárnějším sportu, fakt, že ‚většina [německé] populace stála za [konáním] této události (...) a pěkné počasí vedly k úspěšné projekci pozitivní image Německa v zahraničí“ (Grix a Houlihan 2013: 582–583). Zahraniční veřejnost následně stejně pozitivně hodnotila např. letní olympijské hry, které se uskutečnily v Sydney v roce

2002. Právě z organizačního hlediska vydařená olympiáda v tomto australském městě spoluvytvářela jeho obraz jako moderní metropole, přičemž většina dotazovaných (konkrétně 87 %) v průzkumu prováděném Simonem Anholtem si Sydney spojila právě s jednou z nejprestižnějších sportovních akcí (Anholt 2007:108).

V ideálním stavu by takovýmto způsobem mělo fungovat pořádání veškerých celosvětově sledovaných sportovních akcí v okamžiku, kdy během jejich konání nedojde k nějakým kontroverzím, které se naopak mohou stát noční můrou pro pořadatelské země a jejich snažení o vylepšení image v zahraničí povede spíše ke zhoršení uvažování o nich. Ty mohou být spojeny se špatnou organizací sportovních zápolení ve smyslu nedostatečné infrastruktury a zázemí, nezájmu diváků jak domácích, tak zahraničních, kteří na sportovní akci nebudou cestovat, či v případě odhalení korupce při samotné rozhodování o pořadatelské zemi či městě apod.

4.2. Zapojení a aktivní působení ve sportovních organizacích světového významu

Jak je zřejmé z předchozích částí textu, ve kterých jsem se věnoval mezinárodním sportovním organizacím, právě na jejich půdě dochází k rozhodování o směřování daného sportu. Na jejich plénu se rozhoduje o tom, jaká země se stane pořadatelem olympijských her a kontinentálních či světových šampionátů ve sportech a jeho disciplínách, které jsou organizací zastupovány. Aktivní působení na půdě organizace je tedy jedním z předpokladů, aby vůbec země, která o pořadatelství usiluje, uspěla. Členové mezinárodních organizací dále projednávají podobu veškerých soutěží, kterých se sportovci či sportovní týmy účastní. Např. na půdě UEFA se dlouhodobě vedla diskuze v otázce rozšíření evropských fotbalových pohárových soutěží, co se počtu účastníků a zemí jejich původu týká. Jinými slovy řečeno, mohly fotbalové federace z po sportovní stránce méně úspěšných států ovlivnit, zda budou moci v soutěžích, jako jsou Liga mistrů a Evropská liga, participovat i kluby ze zemí, kde není fotbal na takové úrovni jako v tradičních evropských mocnostech v této hře. Dále se UEFA rozhodla k rozšíření počtu participantů na evropském šampionátu v kopané v roce 2016 z 16 na 24, což bylo pozitivně hodnoceno právě mezi méně úspěšnými fotbalovými zeměmi a naopak evropské fotbalové mocnosti – např. Německo – se proti tomuto rozhodnutí vymezovaly negativně (ESPN 2016). Tzn., že zástupci členských zemí sportovních organizací budou podporovat taková sportovní uspořádání, která povedou k tomu, že pravděpodobně dojde ke zviditelnění sportovců či sportovních klubů z regionů, které zastupují.

Stejně tak členové rozhodují o stanovách mezinárodní organizace a o tom, kdo – tj., jaká sportovní federace – a za jakých podmínek bude moci do organizace vstoupit, respektive následně sami hlasují o jeho přijetí. Zapojení do sportovních aktivit pořádaných pod hlavičkou mezinárodních sportovních organizací, které se rovná vstupu do těchto organizací, není možné interpretovat pouze jako záležitost sportovního rázu. Stuart Murray a Geoffrey Allen Pigman (2014: 1113) upozorňují, že každé rozhodnutí o

přijetí či naopak zamítnutí žádosti o členství je široce politizovaným tématem a veškeré debaty, v nichž se de facto hovoří o suverenitě aktéra, jsou kontroverzní. Po vstupu do mezinárodních organizací celosvětového významu, který je roven možnosti vytvořit reprezentační výběr soutěžící v oficiálních mezinárodních soutěžích, tak touží mnohé substátní regiony, jejichž političtí představitelé kladou separatistické či secesionistické požadavky. Kromě potenciálního „symbolického uznání“ nároků takovýchto regionů na vlastní nezávislý stát následně získá daný region a jeho sportovci o poznání větší prostor pro sebe prezentaci v zahraničí právě prostřednictvím pravidelně konaných soutěží, které jsou danou federací zastřešeny.

Nejvíce diskutovaným příkladem z poslední doby v souvislosti se členstvím v mezinárodních sportovních organizacích je jednoznačně Kosovo, které po vyhlášení nezávislosti není dodnes přijato za člena OSN, byť ho jako nezávislý stát uznalo 112 členských zemí této globální organizace. Kosovská vláda se dlouhodobě snažila o vstup do významných sportovních federací, jako jsou UEFA, FIFA a MOV, přičemž členství v nich chápala tak, že „(...) by mohlo vytvořit symbolický tlak na státy, které ještě Kosovo neuznaly“ (Brentin a Tregoures 2016: 361). Nakonec byly snahy Kosova o vstup do výše zmíněné trojice mezinárodních organizací úspěšné. Členem Mezinárodního olympijského výboru se Kosovo stalo na sklonku roku 2014 a v roce 2016 na olympiádě v Riu de Janeiru jeho sportovci debutovali. Debata ohledně oficiálního vstupu Kosova do světa mezinárodní kopané byla dlouhodobě blokována z toho důvodu, že dle znění stanov UEFA se Kosovo nemohlo stát členem organizace, neboť není součástí OSN, což je nezbytnou podmínkou členství. Proti jeho přijetí se nejsilněji vymezovalo na půdě organizace Srbsko společně s Ruskem. Nakonec však na kongresu UEFA v květnu 2016 bylo rozhodnuto o přijetí Kosova, ale zároveň nedošlo ke změně článku ve stanovách organizace, který odkazuje na členství země v OSN. Následně bylo Kosovo přijato jako člen FIFA. Je tedy možné říci, že nejvýznamnější mezinárodní sportovní organizace uznaly kosovskou nezávislost, což byl primární cíl tamních politických představitelů v kontextu jejich sportovní diplomacie.

Z dalších regionů, v nichž se objevují secesionistické tendence a které se chtějí stát členy mezinárodních sportovních organizací, je možné zmínit Katalánsko či Baskicko,¹³ kde mají tamní národní fotbalové výběry dlouhou tradici. Během přátelského utkání v kopané právě mezi těmito dvěma regiony zástupce baskické vlády, do jehož agendy problematika sportu spadá, přiznal, že vstup Baskické fotbalové federace do UEFA či FIFA je „(...) komplikovaný, téměř nemožný“ (Redondo citováno dle Izquierdo 2014). Naopak zcela nově se tento požadavek právě v souvislosti s přijetím Kosova za člena UEFA objevil na Krymu, ukrajinském regionu, který byl v roce 2014 anektován Ruskem. Předseda Krymské fotbalové federace uvedl, že dle jeho názoru není

¹³ Podrobněji o využívání baskické fotbalové reprezentace jako politického nástroje viz Zákavský (2016).

mezi Krymem a Kosovem větší rozdíl, neboť obě dvě území nejsou uznána jako členové OSN, a tak bude prosazovat, aby i Krym mohl vstoupit do UEFA (TASS 2016).

4.3. Sponzorování aktivit sportovních oddílů s mezinárodním přesahem

Další způsob, jak prezentovat stát či substátní region v zahraničí, je sponzoring sportovních oddílů. V tomto případě se může jednat o kluby působící přímo ve státu, jehož vláda se daný klub rozhodla podporovat, nebo naopak jde o světoznámé sportovní kluby z jiných zemí, jejichž sportovní úspěchy chce ve svůj prospěch částečně využít také stát, který s nimi na první pohled nemá nic společného. Stejně tak mohou státy využívat pro sponzoring i státní podniky, které jsou zároveň v zahraničí primárně se zemí jejich původu spojovány.

Tento nástroj sportovní diplomacie mohou opět využívat pouze ty země, které disponují dostatečnými finančními prostředky. Typickým příkladem jsou aktivity dvou státem vlastněných aerolinek ze Spojených arabských emirátů zejména ve světě kopané. Aerolinky Emirates jsou tak např. hlavním sponzorem fotbalové celku Real Madrid, od roku 2004 podporují úspěšný londýnský klub Arsenal FC, jehož hřiště – Emirates Stadium – nese název této společnosti, i mnohonásobného italského mistra AC Milán či více než deset let sponzorují francouzský Paris Saint-Germain. Dále je nápis Emirates k vidění i na dresech klubů z Portugalska a Německa (Emirates 2016). Mladší ze státních leteckých přepravců ze Spojených arabských emirátů Etihad je také ústředním sponzorem několika fotbalových klubů. Od roku 2009 finančně podporuje FC Manchester City z Anglie. Sponzoruje i mimoevropské fotbalové kluby, konkrétně se jedná o Melbourne City FC a o New York City FC, přičemž v případě severoamerické fotbalové ligy je partnerem celé soutěže (Etihad 2016). Kromě reklamy pro samotné letecké společnosti dochází tímto způsobem ke zviditelnění jejich domovského státu – v tomto případě tedy Spojených arabských emirátů – nejenom ve vlasti fotbalového klubu, který sponzorují, ale i v dalších částech světa, kde tyto kluby hrají mezinárodní zápasy či kde jsou jejich střetnutí sledována.

V některých případech je sponzorován známý sportovní klub přímo z veřejného rozpočtu státu, ze kterého nepochází. Pravděpodobně nejznámější je v tomto ohledu případ fotbalové celku Club Atlético z Madridu. Jeho hlavním sponzorem byl na počátku druhé dekády 21. století Ázerbájdžán, kdy bylo na dresech madridského klubu zobrazeno logo podporující turismus v tomto kavkazském státu, na němž stálo „Ázerbájdžán. Země ohně“. Samotný klub na svých oficiálních stránkách hovořil o „(...) speciálním projektu k podpoře image Ázerbájdžánu (...)“ či o tom, že dané partnerství mezi klubem a státem „(...) bude sloužit k tomu, aby podporovalo budoucí bilaterální vztahy mezi Španělskem a Ázerbájdžánem (...)“ (Atlético de Madrid 2013). Tato dohoda však byla zdrojem kritiky ze strany mnohých nevládních organizací, které upozorňovaly na podobu ázerbájdžánského politického režimu. Např. Lékaři bez hranic položili na

svých oficiálních internetových stránkách následující otázku: „Víte, kdo je opravdový sponzor Atlético Madrid?“ Jejich následnou odpovědí bylo, že místo „Země ohně“ by měli fotbalisté klubu nosit pravdivější nápis „Země utlačování“, neboť se jedná o jeden z nejvíce nedemokratických států světa (Reporters Without Borders 2014). V současné době již Ázerbájdžán není hlavním donátorem tohoto fotbalového celku. Na tomto příkladu však je viditelná snaha o vylepšení mezinárodní pověsti ze strany nedemokratického státu, který byl po několik sezón propojen se sportovními úspěchy klubu Atlético z Madridu.

Často se stávají sponzorem sportovních klubů i regionální vlády. Např. od fotbalové sezóny 2015/16 láká londýnský klub Fulham FC hrající druhou nejvyšší anglickou soutěž nápisem na dresech nejenom své fanoušky, aby navštívili Floridu. Jeho sponzorem se totiž stalo oddělení floridské vlády, které má právě otázku cestovního ruchu na starosti. Cílem partnerství je přilákat co největší počet nejenom fotbalových příznivců do tohoto amerického státu (Fulham FC 2015). Dále bylo možné v dobách nedávno minulých pozorovat sportovní diplomacii v podání některých vlád španělských autonomních společenství, které finančně podporovaly existenci regionálních cyklistických týmů. Mezi léty 2008 až 2010 se např. jednalo o Xacobeo Galicia, jehož činnost byla sponzorována galicijskou vládou, či o známější a úspěšnější baskický projekt Euskaltel Euskadi. Tato cyklistická stáj byla po většinu své takřka dvacet let dlouhé existence podporována baskickou nacionalistickou vládou. Po ukončení její činnosti tamní vláda od roku 2015 podporuje cyklistický projekt, který na Euskaltel Euskadi navazuje. Jedná se o zatím méně známý tým Euskadi Basque Country – Murias Taldea.

Ostatně v prostředí profesionální cyklistiky vzniklo ve 21. století několik klubů, které jsou přímo podporovány státem či státními firmami, přičemž se velmi často jednalo právě o země, které nejsou demokratické. Nejstarším z těchto projektů je kazašská Astana, cyklistický tým, jehož dresy připomínají vlajku Kazachstánu a i název odkazuje na hlavní město tohoto středoasijského státu. Ruská stáj Katusha vznikla jako součást cyklistického projektu zastřešeného pod Ruskou cyklistickou federací a byla sponzorována ze strany velkých státních firem, jakou je např. Gazprom. Do roku 2015 tato stáj závodila v dresech, na nichž byl nejprve v modrých a posléze v rudých barvách vyobrazen Chrám Vasila Blaženého. Obdobné emoce jako v případě Ázerbájdžánu a sponzoringu fotbalového celku vzbuzuje v roce 2016 se teprve formující bahrajnský profesionální cyklistický tým Bahrain Merida Pro Cycling Team, jehož vznik je chápán jako „(...) příležitost ukázat Království Bahrajn na celosvětové scéně [a k] prezentování Království jako přední obchodní a turistické destinace (...)“ (Bahrain Merida Pro Cycling Team 2016).

4.4. Využívání sportovců jako „jiných“ diplomatů

Jak jsem zmiňoval výše, v případě mezinárodních úspěchů se mohou sportovci, kteří jich dosáhli, stát ztělesněním země, již reprezentují, což následně může vést k pozitivní percepci jak jich samotných, tak právě jejich mateřského státu. Ostatně např. tehdejší španělský ministr zahraniční Javier Solano po třetím triumfu cyklisty Miguela Induraina na Tour de France v roce 1993 prohlásil, že „Miguel Indurain je dnes jedním z nejlepších velvyslanců, které máme“ (citováno dle Hofman 1993: 21). Kromě přihlášení se k těmto úspěchům ze strany vládních představitelů a finanční podpory směřující k samotným sportovcům (odměny za získání medailí na olympijských hrách, příspěvky na chod domácích oddílů sportovců ve sportech, které nedosahují celospolečenské popularity apod.) mohou být tito sportovci využíváni jako speciifití velvyslanci, kteří mají za úkol reprezentovat svou vlast v konkrétních zemích, kde má jejich stát své politické zájmy.

Tímto způsobem byly velmi často navazovány kontakty mezi zeměmi, které mezi sebou neměly příliš vřelé vztahy. Specifická diplomacie, jejímiž představiteli nejsou zástupci vlád, ale prostí občané (*people-to-people diplomacy*), kteří vynikají ve sportu, byla např. podporována ze strany prezidenta Íránu Muhammada Chátamího ve vztahu k USA, íránskou propagandou vykreslovanými jako největší zlo světa. V rámci snahy o zlepšení vztahů mezi těmito dvěma státy došlo na přelomu tisíciletí nejprve k pozvání amerických zápasníků do Íránu, následně se fotbalové reprezentace USA a Íránu utkaly na mistrovství světa ve Francii v roce 1998 a o dva roky později se konal jejich přátelský zápas hraný na americké půdě. Nicméně v tomto případě sportovní diplomacie neznamenal výrazné změny v zahraničních politikách zúčastněných aktérů (Chehabi 2001: 90, 103). Obdobným neúspěchem skončila snaha USA již v roce 1934, kdy tým amerických baseballistů v čele s Babem Ruthem uskutečnil turné po dvanácti japonských městech. Ač byl zájem sportovních příznivců z Japonska o zápasy amerického týmu obrovský a tamní velvyslanec USA Joseph Grew označil Rutha za „jednoho z nejefektivnějších vyslanců dobré vůle, který kdy byl do Japonska poslán“ (dle Shearer 2014: 54),¹⁴ nejednalo se nakonec o úspěšnou misi. O sedm let později japonská vojska napadla havajský Pearl Harbour a Američané vzápětí vstoupili do druhé světové války.

Je samozřejmě možné nalézt i úspěšnější příklady této aktivity. Během španělské občanské války ve 30. letech 20. století, kdy již Baskicko disponovalo autonomií, se regionální vláda ovládaná nacionalisty rozhodla vyslat do zahraničí fotbalovou reprezentaci složenou z Basků. Tento baskický výběr cestoval po Evropě a Latinské

¹⁴ Vysílání „vyslanců dobré vůle“ do zahraničí je aktivita typická zejména pro americké prostředí dodnes. Mezi sportovními diplomaty, které administrativa Baracka Obamy vyslala na zahraniční mise, např. náleželi krasobruslařka a olympijská medailistka Michelle Kwan či baseballisté Cal Ripken Jr. a Ken Griffey Jr. (Murray 2012: 582).

Americe s cílem získat peníze pro své spoluobčany, kteří vnitrostátním konfliktem ve Španělsku trpěli, a zároveň měl upozorňovat na existenci Baskicka, specifčnost regionu a důsledky, které pro něj válka má. Baskická fotbalová reprezentace tak mohla být označena jako „cestující ambasador Baskicka“ (Győri Szabó 2013: 531), přičemž zejména během cesty po Evropě byla její činnost hodnocena pozitivně a baskické vládě posloužila velmi dobře (Estomba Etxepare 2007: 815). Klasickým příkladem zdařilé sportovní diplomacie je také tzv. ping-pongová diplomacie, která proběhla v 70. letech mezi USA a komunistickou Čínou. V roce 1971 navštívili američtí reprezentanti ve stolním tenisu Čínskou lidovou republiku. Do té doby mezi těmito dvěma zeměmi prakticky diplomatické kontakty neprobíhaly a v Číně populární stolní tenis se nakonec ukázal jako vhodný prostředek k tomu, aby mohlo dojít k následnému oteplení vztahů mezi těmito dvěma státy. Po amerických sportovcích navštívil Čínu prezident USA Richard Nixon.¹⁵ Od roku 1987 hraje důležitou roli ve vzájemných zahraničněpolitických aktivitách Pákistánu a Indie kriket. Právě vzájemné zápasy a turné na půdě znesvářeného státu v této populární hře napomáhají ke snižování konfliktního potenciálu, který mezi těmito zeměmi existuje. Je tedy možné říci, že v případě Indie a Pákistánu „je kriket užíván jako politický nástroj hrající na politickém hřišti, aby překlenul propast v diplomatickém vakuu mezi dvěma kriket hrajícími národy“ (Ahmad Shahid a Perveen 2015: 65).

5. Závěr

Jak bylo řečeno v úvodu článku, jeho cílem je poskytnout českému čtenáři prvotní vhled do problematiky sportovní diplomacie. S ním je spojena samotná definice tohoto specifického druhu diplomacie, kterou jsem uvedl v první pasáži textu, přičemž jsem vycházel z úvah Stuarta Murrayho (2012).

Ústřední cíl i různorodost aktérů působících v rámci sportovní diplomacie vychází ze skutečnosti, že o sportovní diplomacii je možné uvažovat jako o aktivitě spadající pod diplomacii veřejnou. Tzn., že cílem této aktivity bude vždy snaha o pozitivní percepci daného státu či substátního regionu v zahraničí, o což se právě veřejná diplomacie svými prostředky snaží, přičemž v tomto případě se tak má dít právě prostřednictvím sportu či konkrétně prostřednictvím pořádání mezinárodně sledovaných sportovních událostí, aktivní participace na půdě významných mezinárodních sportovních organizací, finanční podpory úspěšných sportovců a sportovních klubů nejenom ze strany mateřského státu či regionu nebo využívání sportovců jako „jiných“ diplomatů. Konkrétně jsem tyto aktivity představil v posledním části textu.

¹⁵ Podrobněji o ping-pongové diplomacii viz Griffin (2014).

Pro sportovní diplomacii, jak bylo řečeno, je typická různorodost aktérů, kteří na aktivitách této specifické kategorie veřejné diplomacie participují. Na prvním místě jsem vždy hovořil o státech a jejich vládách, respektive o substátních regionech a jejich zastupitelstvích, neboť tito aktéři jsou tím, kdo by měl mít ze sportovní diplomacie užitek právě v podobě vylepšení své image u zahraničního publika. Do této aktivity jsou dále zapojeni samotní sportovci, sportovní kluby či národní sportovní federace a mezinárodní sportovní organizace, které zajišťují samotnou propagaci daného sportu a organizaci soutěží v něm na mezinárodní scéně.

Pravděpodobně více než smělým záměrem tohoto článku, který poskytuje čtenáři pouze základní a nadmíru stručné seznámení s fenoménem sportovní diplomacie, taktéž bylo rozšíření diskuze spojené s tímto tématem, již v České republice zatím – podle mého názoru bohužel – postrádáme. Nicméně skutečnost, že „význam a síla sportu jako nástroje veřejné diplomacie neustále roste a propojení sportu s diplomacií pomáhá plnit mnoho cílů zahraniční politiky“ (Štulajter, Barteková a Štulajter 2013: 4), by měla být pádným argumentem k tomu, aby se sportovní diplomacie stala diskutovaným tématem i v našich zeměpisných šířkách.

Seznam literatury a zdrojů

- Ahmad Shahid, S. a Perveen, K. 2015. „Cricket for Politics and Peace; from 1987 to 2007 Cricket World Cup between India and Pakistan.“ *International Journal of Science Culture and Sport* 3 (4), 59-66.
- Allison, L. a Monnington, T. 2005. „Sport, prestige and international relations.“ In: L. Allison (ed.). *The Global Politics of Sport. The Role of Global Institutions in Sport*. London – New York: Routledge, 5-23.
- Allison, L. 1986. „Sport and Politics.“ In: L. Allison (ed.). *The Politics of Sport*. Manchester: Manchester University Press, 1-26.
- Anholt, S. 2007. *Competitive Identity. The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. New York: Palgrave Macmillan.
- Atlético de Madrid. 2013. Much more than a sponsorship. *Atlético de Madrid*. 13. 11. 2013. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://en.clubatleticodemadrid.com/noticias/much-more-than-a-sponsorship>
- Bahrain Merida Pro Cycling Team. 2016. Welcome. *Bahrain Merida Pro Cycling Team*. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://teambahrainmerida.com/index.html>.
- BBC. 2015. Qatar handball team coach faces questions over foreign players. *BBC*, 29. 1. 2015. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-31031852>
- Billig, M. 1995. *Banal Nationalism*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.
- Boniface, P. 1999. „Geopolítica del fútbol.“ In: S, Segurola (ed.). *Fútbol y pasiones políticas*. Madrid: Debata, 89-96.
- Brentin, D. a Tregoures, L. 2016. „Entering Through the Sport’s Door? Kosovo’s Sport Diplomatic Endeavours Towards International Recognition.“ *Diplomacy & Statecraft* 27 (2), 360-378.
- Cornago, Noé (2000): *Exploring the global dimensions of paradiplomacy. Functional and normative dynamics in the global spreading of subnational involvement in international affairs*. Workshop on

- Constituent Units in International Affairs, December 2000. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.forumfed.org/libdocs/ForRelCU01/924-FRCU0105-int-cornago.pdf>
- Der Derian, J. 2000. „Diplomacie.“ In: J. Krieger (ed.). *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha: Ottovo nakladatelství, 132-135.
- Dostál, V. a Hloušek, V. 2014. „Jak zkoumat českou krajskou paradiplomacii? Koncepty, modely a aplikace na případ Jihomoravského kraje.“ *Středoevropské politické studie / Central European Political Studies Review* 16 (4), 312-325.
- Emirates. 2016. Emirates and Football Sponsorships. *The Emirates Group*. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.emirates.com/english/about/emirates-sponsorships/football/football.aspx>.
- ESPN. 2016. UEFA to stick with 24 teams at Euro 2020 despite criticism over format. *ESPN FC*, 8. 7. 2016. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.espnfc.com/european-championship/story/2909809/uefa-to-stick-with-24-teams-at-euro-2020-despite-criticism-over-format>
- Estomba Etxepare, F. 2007. „El Equipo Euzkadi: del Mito Político a la Realidad Histórica (1937-1939).“ *Historia Contemporánea* 35, 791-816.
- Etihad. 2016. Our sponsorships. *Etihad Airways*. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.etihad.com/en-us/about-us/our-sponsorships>
- FIFA. 2014. FIFA Emergency Committee suspends Nigeria Football Federation. *FIFA Media Release*, 9. 7. 2014. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.fifa.com/governance/news/y=2014/m=7/news=keep-pending-fifa-emergency-committee-suspends-nigeria-football-federa-2402265.html>
- Fulham FC. 2015. Fulham Football Club welcomes VISIT FLORIDA as its Main Team Sponsor. *Fulham Football Club*, 7. 8. 2015. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.fulhamfc.com/news/2015/august/07/welcome-visit-florida>
- Goldsmith, M. 1995. „Sporting boycotts as a political tool.“ *The Australian Quarterly* 67 (1), 11-20.
- Griffin, N. 2014. *Ping-Pong Diplomacy: The Secret History Behind the Game That Changed the World*. New York: Scribner.
- Grix, J. a Houlihan, B. 2013. „Sports Mega-Events as Part of a Nation's Soft Power Strategy: The Cases of Germany (2006) and the UK (2012).“ *The British Journal of Politics and International Relations* 16 (4), 572-596.
- Guttman, A. 2006. „Berlin 1936: The Most Controversial Olympics.“ In: A. Tomlinson a C. Young (eds.). *National Identity and Global Sports Events. Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*. Albany: State University of New York, 65-81.
- Győri Szabó, R. 2013. „Basque identity and soccer.“ *Soccer & Society* 14 (4), 525-547.
- Hobsbawm, E. 2009. *Globalizace, demokracie a terorismu*. Praha: Academia.
- Hofman, K. 1993. „Jubilejní Grande-Boucle ve zkratce.“ *Peloton* 3 (9), 20-21.
- Houlihan, B. 2014. *The Government and Politics of Sport*. New York: Routledge.
- Chalupa, J. 1997. *Jak umírá diktatura. Pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia.
- Chehabi, H. E. 2001. „Sport diplomacy between the United States and Iran.“ *Diplomacy & Strategy* 12 (1), 89-106.

- International Cricket Council. 2016. About ICC: Our Values. *International Cricket Council*. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.icc-cricket.com/about/44/about-icc>
- Izquierdo, I. 2014. Jon Redondo: «No se entiende que la Diputación no esté en Anoeta, es algo que sólo pasa en Gipuzkoa». *Diario Vasco*, 30. 12. 2014. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.diariovasco.com/deportes/201412/30/redondo-entiende-diputacion-este-201412300801.html>
- Jenkins, S. 2016. This Olympics hysteria shows that Britain has turned Soviet. *The Guardian*, 17. 8. 2016. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/aug/17/olympics-hysteria-britain-turned-soviet-team-gb>
- Johns, A. L. 2014. „Introduction. Competing in the Global Arena: Sport and Foreign Relations since 1945.“ In: H. L. Dichter a A. L. Johns (eds.). *Diplomatic Games. Sport, Statecraft, and International Relations since 1945*. Lexington: University Press of Kentucky, 1-15.
- Kassimeris, C. 2012. „Franco, the popular game and ethnocentric conduct in modern Spanish football.“ *Soccer & Society* 13 (4), 555-569.
- Krüger, A. 1999. „The unfinished symphony: a history of the Olympic Games from Coubertin to Samaranch.“ In: J. Riordan a A. Krüger (eds.). *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*. London: E & FN Spon, 3-27.
- Larmer, B. 2005. *Operation Yao Ming: The Chinese Sports Empire, American Big Business, and the Making of an NBA Superstar*. New York: Gotham Books.
- Levermore, R. a Budd, A. 2004. „Introduction: Sport and international relations: Continued neglect?“ In: R. Levermore a A. Budd (eds.). *Sport and International Relations. An Emerging Relationship*. New York: Routledge, 6-15.
- Liu, E. T. 2015. „Global Health Research Diplomacy.“ In: L. S. David a R. G. Patman (eds.). *Science Diplomacy: New Day or False Dawn?* Singapore: World Scientific Publishing, 219-230.
- Mezinárodní olympijský výbor. 2013. Olympijská charta. V platnosti od 9. září 2013. Lausanne: Mezinárodní olympijský výbor. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/upload/files/OLYMPIJSKA-CHARTA-2013.pdf>
- Murray, B. 1999. „FIFA.“ In: J. Riordan a A. Krüger (eds.). *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*. London: E & FN Spon, 28-47.
- Murray, S. 2012. „The Two Halves of Sports Diplomacy.“ *Diplomacy & Statecraft* 23, 576-592.
- Murray, S. a Pigman, G. A. 2014. „Mapping the relationship between international sport and diplomacy.“ *Sport in Society* 17 (9), 1098-1118.
- Nye, J. S. 1990. „The Changing Nature of World Power.“ *Political Science Quarterly* 105 (2), 177-192.
- Peterková, J. 2008. *Veřejná diplomacie*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Pigman, G. A. 2014. „International Sport and Diplomacy's Public Dimension: Governments, Sporting Federations and the Global Audience.“ *Diplomacy & Strategy* 25, 94-114.
- Piknerová, L. a Doljaková, A. 2014. „Emancipace nových mocností po konci studené války.“ In: L. Piknerová a D. Šanc a kol. *Nové mocnosti globálního Jihu. Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Praha: Dokořán, 15-35.

- Real, M. R. 1998. „The Postmodern Olympics: Technology and the Commodification of the Olympic Movement.“ *Quest* 48 (1), 9-24.
- Redeker, R. 2008. „Sport as an opiate of international relations: The myth and illusion of sport as a tool of foreign diplomacy.“ *Sport in Society* 11 (4), 494-500.
- Reporters Without Borders. 2014. Do you know who Atlético Madrid's real sponsor is? *Reporters Without Borders*, 22. 5. 2014. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <https://rsf.org/en/campaigns/do-you-know-who-atletico-madrids-real-sponsor>
- Shearer, D. 2014. „To Play Ball, Not Make War. Sports, Diplomacy and Soft Power.“ *Harvard International Review* 36 (1), 53-57.
- Soares e Castro, A. 2013. „2014 FIFA World Cup and 2016 Olympic Games: Brazil's Strategy 'to Win Hearts and minds' Through Sports and Football.“ *Public Diplomacy Magazine* 9, 28-35.
- Strange, S. 1996. *The retreat of the state. The diffusion of power in the world economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Street-Porter, J. 2016. Can we really justify spending £5.5m per Olympic medal at Rio 2016 while the rest of us slump on the sofa? *The Independent*, 19. 8. 2016. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/voices/rio-2016-team-gb-olympic-medals-55m-each-can-we-justify-brits-slump-sofa-a7198906.html>
- Štulajter, I., Barteková, D. a Štulajter, M. 2013. *Športová diplomacia*. Banská Bystrica: Belianum: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela.
- TASS. 2016. Crimean Football Union expects UEFA membership after Kosovo precedent. *TASS: Russian News Agency*, 4. 5. 2016. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://tass.ru/en/sport/873804>
- The Sydney Morning Herald. 2006. Yao Ming: the basketball giant made in China by order of the state. *The Sydney Morning Herald*, 19. 1. 2006. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.smh.com.au/news/basketball/yao-ming-the-basketball-giant-made-in-china-by-order-of-the-state/2006/01/18/1137553645228.html>
- Tomalová, E. 2008. *Kulturní diplomacie. Francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Tuñon, J. a Brey, E. 2012. „Sports and Politics in Spain – Football and Nationalist Attitudes within the Basque Country and Catalonia.“ *European Journal for Sports and Society* 9 (1-2), 7-32.
- WADA. 2016. WADA Statement: Independent Investigation confirms Russian State manipulation of the doping control proces. *World Anti-Doping Agency*, 16. 7. 2016. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-07/wada-statement-independent-investigation-confirms-russian-state-manipulation-of>
- Weihua, C. 2014. Yao Ming „ambassador“ talks about diplomacy. *China Daily USA*, 31. 3. 2014. [online]. [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: http://usa.chinadaily.com.cn/2014-03/31/content_17390682.htm
- Wood, J. R. 1981. „Secession: A Comparative Analytical Framework.“ *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique* 14 (1), 107-134.
- Xifra, J. 2009. „Building Sport Countries' Overseas Identity and Reputation: A Case Study of Public Paradiplomacy.“ *American Behavioral Scientist* 53 (4), 504-515.
- Zákřavský, J. 2014. „Sport jako nástroj veřejné diplomacie – příklad Kataru.“ *Nový Orient*, 69 (1), 12-17.
- Zákřavský, J. 2016. „Basque National Football Team as a Political Tool. One Hundred Years Old Project and Its Changes (1915–2014).“ *Sport Science Review* 25 (1-2), 5-28.